

Pakolaisista ja paluumuutosta

Pitkä matka kotiin. Pakolaiset ja paluumuutto. Suomen Pakolaisapu ry. Forssa 1993. 98 s.

World Refugee Survey 1993. U.S. Committee for Refugees, Washington DC. 1993. 160 p.

Ruotsalainen Iltapäivälehti Expressen teetti kesällä kyselytutkimuksen ruotsalaisten asenteista maahanmuuttajiin. Iltapäivälehtien tyyliin yleistyksiset olivat hurjia ja lööpät vielä hurjempia. Seurauksena lehden päätoimittaja joutui eroamaan. Tutkimuksen tieteellisyys oli hyvin kyseenalainen, vaikka se oli teetetty SIFO:lla. Mutta kuten meilläkin, iltapäivälehden myynti on tärkeämpää kuin vältetyn informaation todenperäisyys.

Pakolaiskuva on niin Suomessa kuin monessa muussakin maassa vääristynyt. Kuten Mira Banerjeen artikkeli tässä lehdessä osoittaa, tiedotusvälineet eivät ole neutraaleja; näennäisesti puolueettoman uutisoinnin taakse kätkeytyy usein toimittajan asenteellinen lähestymistapa. Oikeaan tietoon perustuva informointi peittyi helpommin omaksuttavan populismin alle. Pakolaisuudesta tiedetään yleisesti aivan liian vähän. Mitä vähemmän tiedetään, sitä enemmän on ennakkoluuloja. Siksi asiallinen informaatio on hyvin tarpeellista.

Maailmassa on kaikkiaan noin 44 miljoonaa pakolaista, heistä 19,7 miljoonaa kotimaansa rajojen ulkopuolella ja 24 miljoonaa pakolaisina omissa maissaan. Viime vuonna pakolaisiksi joutui keskimäärin 10 000 ihmistä päivässä. UNHCR:n ennustaa tuoreimmassa raportissaan, että pakolaisongelma tulee vain pahenemaan johtuen mm. kommunismin murtumista seuranneista sisällissodista. Kasvavat pakolaisjoukot ovat lisäksi säilyttäneet joitakin maita sulkemaan rajojaan, mikä on saattanut avustusjärjestelmät voimiensa ääri rajoille.

Tietoa pakolaisuudesta on paljon tarjolla, mutta sitä täytyy osata hakea. Hyvä esimerkki asiallisesta tiedotuksesta on Suomen Pakolaisapu ry:n julkaisema **"Pitkä matka kotiin – pakolaiset ja paluumuutto"**. Tässä kirjassa koti- ja ulkomaiset pakolaisasiantuntijat selvittävät, missä määrin pakolaisongelmaan voi löytyä helpotusta paluumuuton kautta. Kotiinpaluun vaikeus ja mahdollisuus miljoonille maanpaossa eläville selittyy monipuolisesti. Teos koostuu yh-

deksästä eri artikkelista, jotka nivoutuvat kokonaisuudeksi yhteisen teeman ympärillä.

Valtaosa maailman pakolaisista haluaa palata kotimaahansa. Miljoonille maanpaossa ja pakolaisleireillä eläville kotiinpaluu merkitsee uutta toivoa elämässä. YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n mielestä vapaaehtoinen paluumuutto on pakolaisuuden paras ratkaisu. YK:n pakolaissopimus ei kuitenkaan sisällä paluumuuttoa koskevia erityisiä määräyksiä, vaikka pakolaisuutta pidetäänkin tilapäisenä ilmiönä. Pakolaissopimusta laadittaessa olivat mielessä erityisesti itäeurooppalaiset pakolaiset. Kymriä sota oli huipussaan, eikä itäeurooppaan haluttu palata. Paluumuutto tuli YK:lle ajan-kohtaiseksi 1980-luvun puolivälissä argentiinalaisten ja uruguaylaisten paluumuuton käynnistyessä. UNHCR:n toimeenpaneva komitea hyväksyi vuosina 1985 ja 1987 suositukset, jotka merkitsivät järjestöille laajempaa vastuuta pakolaisista paluumuuton yhteydessä.

Vaikka UNHCR:n toimintaa johtava Sadako Ogata on julistanut 1990-luvun paluumuuton vuosikymmeneksi, UNHCR tai muut viralliset järjestöt eivät ole toistaiseksi saavuttaneet mittavia tuloksia. Suurin osa palaavista pakolaisista lähtee omin päin ilman pienintäkään tukea keneltäkään. Esimerkiksi Mosambikiin palanneet ovat toimineet 95-prosenttisesti omasta aloitteestaan. Viralliset tavoitteet ja pakolaisten omat paluumuuttotavoitteet voivat myös mennä ristiin. Kun taloudellinen tilanne isäntämaissa on huono, on vieraitten sietokykykin matalalla, ja kovenevat asenteet heijastuvat haluna pakottaa pakolaiset takaisin lähtöalueilleen, jos tämä on suinkin mahdollista. Kun pakolaisten uudelleensijoittaminen kolmansiin maihin lännessä on vähentynyt ja pakolaisten oikeuksien loukkaukset kolmannen maailman isäntämaissa lisääntyneet, ovat hallitukset, vapaaehtoisjärjestöt sekä kansainväliset pakolaisjärjestöt yhdistyneet edistämään paluumuuttoa.

Pakolaisongelman kasvaessa on useissa maissa otettu käyttöön ns. tilapäinen suojelu. Ajatukseen on, että kotimaahan paluu on helpompaa sota-pakolaisille, jos heidän ei anneta integroitua tiiviisti vastaanottavaan yhteiskuntaan. On kuitenkin vaikeaa ajatella, että yhtä ryhmää pidettäisiin pitkään erillään muusta yhteiskunnasta.

Pakolaisten paluumuutto-ohjelmat kiinnittävät suurimman huomion kotiinpaluun tekniiseen toteutukseen. Paluumuutto-ohjelmat ovat useimmiten massiivisia kuljetus- ja jälleenrakennushankkeita, joissa itse pakolaisen erityistarpeet jäävät taka-alalle. Tästä kärsivät eniten paluumuuttajien vähemmistöt, kuten naiset, lapset ja vammaiset. Paluumuutossa pakolaisnais-

ten asema on keskeinen ja vaikea. Monien pakolaisuutta synnyttävien maiden kulttuureissa naiset ovat länsimaisesti ajatellen alistettuja. Pakolaisuusaikana naiset joutuvat vastaamaan moniin perinteisesti miehille kuuluviin haasteisiin ja sopeutumaan uudenlaiseen tasa-arvoon. Paluu sodan raunioittamaan maahan on naisille erityisen raskasta, sillä näiden kulttuuristen törmäysten lisäksi naiset ovat usein avainasemassa maansa jälleenrakennuksessa, ja heihin kohdistuvat vaatimukset voivat olla kohtuuttomia. Jokainen paluumuuttaja vie kotimaahansa myös paon aikaisen elämänsä; uusi kulttuuri on painanut jälkensä häneen. Mitä kauempaa lähtömaastaan pakolainen on elänyt, sitä hankalampaa sopeutuminen on. Maa, josta hän on lähtenyt, ei ole enää sama kuin se, johon hän palaa, eikä hän ole itsekään entisensä.

Paluu on harvoin riskitön, koska useimmiten kotimaan tilanne ei ole vielä vakiintunut ja maan taloudellinen ja sosiaalinen infrastruktuuri on tuhattu. Tiet ja viljelykset saattavat olla raskaasti miinoitettuja. Silti paluumuuttoon halutaan panostaa. On kuitenkin tärkeää muistaa, että kun ihmiset, joiden ellonot paossa ovat paremmat kuin kotimaassa, päättävät palata kotiin omasta vapaasta tahdostaan ja tietoisina vaaroista, vastuu on heillä itsellään – mutta kansainvälinen yhteisö on vastuussa niistä, joiden paluuta se on aktiivisesti edistänyt; ja myös silloin, jos olot maanpaossa ovat sellaiset, että ne ajavat pakolaisen paluumuuttoon.

World Refugee Survey 1993, jonka on julkaissut U.S. Committee for Refugees, on järeä tietopaketti nykyisestä pakolaltilanteesta. Suurin osa raportista keskittyy yksittäisten maiden tilanteeseen – kattaen lähes koko maailman. Hakuteoksena World Refugee Survey on mainio, joskin pientä epätarkkuutta esiintyy tiettyjen maiden kohdalla. Kirjan artikkelit käsittelevät pakolaisongelmia sekä yleisluonteisesti että yksityiskohtaisesti. Kokonaisnäkökulma on mielenkiintoinen. Koska suurin osa kirjoittajista on Yhdysvaltain pakolaiskomiteasta, jotkut heistä suhtautuvat hyvinkin kriittisesti eri kansainvälisten järjestöjen tapaan hoitaa pakolaisongelmia. Tämänkaltaisen raportin heikkous on tietenkin siinä, että nopeasti vaihtuva kansainvälinen tilanne vanhentaa tietoja hetkessä, näin esimerkiksi Haitin tapauksessa. Mutta muuttoliiketilalla kuten kartanpiirtäjälläkin on sama perusongelma: rakenteet ja topografia muuttuvat hitaasti – yhteiskunta ja poliittiset rajat taas hyvinkin nopeasti.

Krister Björklund

Nahkurin pojasta kauppaneuvokseksi Argentiinan auringossa

Tauno Tukkinen: Suomesta Argentiinaan. Kauppaneuvos Eino Heinosen satavuotismuisto. Helsinki 1993. 78 s.

On yleinen käsitys, että Etelä-Amerikkaan menneet suomalaiset siirtolaiset olisivat epäonnistuneet enemmän tai vähemmän. Tämä johtunee Argentiinaan ja Brasiliaan perustettujen utopiyhteiskuntien epäonnistumisesta. Mutta yksilötasolla löytyy menestyneitä Etelä-Amerikan suomalaisia. Yksi tällainen oli karjalohjalaisen nahkurin poika Eino Heinonen (1893–1965), joka tarmokkuudellaan loi menestyksellisen uran Argentiinassa kehittäen erityisesti Suomen ja Etelä-Amerikan välistä kauppaa.

Nahkuri-isä Vilho Heinonen vastusti poikensa opiskelua toteamalla, että ”teorian mies tekee konkurssin, mutta käytännön mies pitää liikkeen pystyssä”. Niinpä vasta 18-vuotiaana syksyllä 1912 Heinonen pääsi opiskelemaan Helsingin maanviljelyslyseoon. Päästyään ylloppilaaksi keväällä 1915 Heinonen aloitti opiskelun Helsingin yliopistossa. Opinnot keskeytti liikematka Siperiaan ostamaan vuotia Viljo-veljen nahkuriliikkeen laskuun. Kolyvanissa Heinonen tapasi Siperiaan edellisenä vuonna karkotetun asessori P.E. Svinhufvudin.

Tammikuussa 1918 – muutamia päiviä ennen kansalaissodan syttymistä – Eino Heinonen lähti veljensä Viljon johtaman Suomen Nahka-tehtaitten Oy:n edustajana Etelä-Amerikkaan vuotien ostoon. Toukokuussa 1918 hän saapui tulevaan kotikaupunkiinsa Buenos Airesiin. Heti maahan saavuttuaan Heinonen ryhtyi opiskelemaan espanjaa omin päin, sillä kielitunteihin ei ollut varaa.

Vuoden 1919 alussa vastaperustettu Suomen Valtamerentakainen Kauppa Oy pyysi Buenos Airesiin asettunutta Eino Heinosta toimimaan Suomen kaupallisten suhteiden solmimiseksi Etelä-Amerikkaan. Heinosen mielestä kaupan onnistuminen edellytti säännöllistä laivaliikennettä Suomen ja Argentiinan välillä. Seuraavana vuonna Heinonen nimitettiin Suomen valtamerentakaisen yhtiön edustajaksi useisiin Etelä-Amerikan maihin, ja pian hänen konttorissaan työskenteli 10 henkeä. Heinonen kirjoitti v. 1924 J. K. Paasikivelle, miten hän oli muutamassa vuodessa hankkinut miljoonan markan omaisuuden, kun ei ollut kuluttanut aikaansa väkijuomiin ja naisiin.

Vaimon Heinonen hankki Suomesta lhastuttuaan kokkolalaisen kauppiaan tyttären valokuvaan. Kun mielitiety saapui 1923 pitkän merimatkan jälkeen Rio de Janeiroon, sulhanen odotti frakissa laiturilla ja tyttö kladätettiin saksalaiseen kirkkoon, jossa pappi jo odotti.

Alusta lähtien Heinonen oivalsi, että Argentiinassa tulisi olemaan Suomen viennille tärkeä maa. Kaupan kehittämisen vaikeutena olivat vieras kulttuuri, vähäiset pääomat ja Suomen diplomaattiedustuksen puute. Suomalaisia Heinonen arvioi 1925 olevan Argentiinassa 500–800 henkeä. "Colonia Finlandesassa", v. 1906 perustetussa siirtokunnassa, oli jäljellä enää noin 100 asukasta, ja Heinonen toivoi jonkun kirjoittavan sen historian. Syyt suomalaisten heikkoon menestykseen Argentiinassa olivat Heinosen mukaan espanjankielen taidon puute, mukavuudenhalu ja kärsivällisyyden puute.

Erityisesti Eino Heinonen ponnisteli saadaksen argentiinalaiset lehdet kiinnostumaan suomalaisesta paperista. Taloudellisiin vaikeuksiin joutunut Valtamerentakainen Kauppa sanoi Heinosen työsopimuksen irti 1926. Pari vuotta myöhemmin yhtiö lakkautettiin ja sen tilalle perustettiin Valtameri Oy. Mutta Heinonen ei lannistunut, vaan perusti v. 1927 Buenos Airesiin oman tuonti- ja vientiyhtiön todeten, että "kauppa on sotaa". Hän sai pian Kymi Oy:n ja Oy Wilh. Schaumanin edustuksen Etelä-Amerikassa. Suomen vaneriteollisuuden läpimurto Etelä-Amerikkaan oli Heinosen ansiota, samoin kuin se, että Argentiinan suurimmat lehdet alkoivat käyttää suomalaista paperia.

Eino Heinonen oli särmikäs luonne, eikä hän aristellut käydä mm. Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen toimitusjohtajan Hjalmar J. Procopen kimppuun Helsingin Sanomien palstoilla 1935. Tarvittaessa Heinonen kirjoitti presidentillekin, mikäli ulkomaankaupan epäkohtia ei saatu muuten korjattua. Heinonen korosti, että Suomen olisi tullut käyttää omia miehiään teollisuutensa edustajina ulkomailla. "Luottamus on pääomaa, ja kun se menetetään, on paljon menetetty."

Eino Heinonen oli kiinnostunut myös kulttuurista ja tutkimuksesta. Jo v. 1928 hän oli auttanut ensimmäisen kerran Väinö Auerin Tulimaan retkikuntaa. Vuonna 1938 Eino Heinoselle myönnettiin kauppaneuvoksen arvo. Myöntämisen perusteissa todettiin Heinosen toiminta Suomen ja Argentiinan kaupan kehittämisessä, tiedemiesten auttamisessa, espanjalais-suomalaisen sanakirjan toimittamisen edistäjänä sekä rintamamies- ja Lotta Svärdjärjestöjen tukijana. Sodan jälkeen Heinonen nimettiin Suomalaisen Tiedekatemian kannatusjäseneksi. Hän jatkoi myös prof. Väinö Auerin Tuli-

maan retkien tukemista. Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnan asuntoloiden rakentamista Heinonen tuki suurilla kahvilahjoituksilla, 34 200 kg, millä saatiin 45 milj. mk rahaa. Vappuna 1948 Heinonen lahjoitti ylioppilaskunnalle 20 000 pesoa ja seuraavana vappuna vielä 50 000. Åbo Akademin ylioppilaskunta sai v. 1948 Argentiinan suomalaisilta kerätyt 16 500 pesoa.

Sodanjälkeisellä nousukaudella Heinosella oli suuria suunnitelmia. Vuonna 1948 hän osti kaksi maatilaa, joille antoi nimet "Rusko" ja "Ruusu" vanhempiensa kotitilojen mukaan. Samoihin aikoihin hän ryhtyi suunnittelemaan omia paperitehtaita hankkimalleen 140 ha:n tontille Parana-joen varrella. Asiantuntijoita hankittiin Suomesta tehdasprojektiin, joka parhaimmillaan työllisti 200 henkeä. Mutta hanke nieli valtavasti varoja, vuoteen 1954 mennessä nykyrahassa 60 milj. mk, ja tällöinkin töistä vain pieni osa oli toteutettu. Argentiinassa oli vuosina 1952–54 paha lamakausi. Suunnitelmat eivät toteutuneet, ja lähes kaikki asiantuntijat palasivat Suomeen. Vain viilutehdas ja saha voimaloihin käynnistyivät.

Suomen ulkomaankaupan edistäjänä Heinonen oli edellä aikaansa: "Kansainvälisessä kaupassa on henkilökohtainen kosketus, yhteistoiminta ja matkusteleminen tärkeätä". Vuonna 1948 Ylioppilaslehti julkaisi Heinosen kirjoituksen, jossa hän moitti Suomen Pankkia saamattomuudesta kansainvälisten suhteiden kehittämisessä: "Suomen ja suomalaisten vuorovaikutus kansainvälisessä talouselämässä on saatava vilkkaammaksi ja tehokkaammaksi. Maailman ja ihmisten tuntemus on arvokasta pääomaa". Nämä ohjeet sopsivat lama-Suomelle tänäkin päivänä sen räpiköidessä kohti yhdyntävää Eurooppaa.

Kauppaneuvos Eino Heinonen kuoli Buenos Airesissa 11.11.1965. Suomen Etelä-Amerikan Linjan kustansi hänen viimeisen matkansa Suomeen. Hautajaisissa Karjalohjalla HYY:n edustaja lakit.lis. Antero Jyränki lausui, että Eino Heinoselle isänmaallisuus ei jäänyt pelkäksi sanaksi.

Eino Heinosen kaltaisia ulkosuomalaisia löytyy tänäkin päivänä eri puolilta maailmaa. Suomalainen yhteiskunta ei ole ymmärtänyt käyttää suomalaisia siirtolaisia ja heidän jälkeläisiään kovinkaan paljon ulkomaankaupan edistämisessä – kulttuuriviennistä puhumattakaan. Nykyään sentään vastataneen siirtolaisten näitä asioita käsitteleviin kirjelmiin.

Matematiikan maisteri Tauno Tukkinen ansaitsee kiitokset karjalohjalaisen Eino Heinosen elämäkerran kirjoittamisesta ja hänen veljensä Tuomon kustantamisesta.

Olavi Koivukangas